

Ερωτήσεις για συνέντευξη του Καθηγητή Γ. Παπαδημητρίου, Νομικού Συμβούλου και Εκπροσώπου του Πρωθυπουργού της Ελλάδας στη Συνέλευση για το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. σχετικά με την ολοκλήρωση των εργασιών της ευρωπαϊκής Χάρτας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (για εφημερίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: «Τα νέα της Συνόδου»)¹

1. Βασικό αίτημα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά την διαπραγμάτευση υπήρξε η ενσωμάτωση της Χάρτας στη Συνθήκη. Πως διάκειστε απέναντι σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο και πως αξιολογείτε τις προοπτικές να συμβεί και στην πράξη κάτι τέτοιο και με ποιο χρονικό ορίζοντα;

- Ο χαρακτήρας που θα προσλάβει ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. είναι το βασικό δίλημμα που θα απασχολήσει τη Σύνοδο Κορυφής στη Νίκαια. Η Ελλάδα, όπως άλλωστε και πολλά άλλα κράτη - μέλη της Ε.Ε., προσανατολίζεται υπέρ του δεσμευτικού χαρακτήρα του Χάρτη και της ενσωμάτωσής του στη Συνθήκη. Αν η Σύνοδος Κορυφής κινηθεί προς την άλλη κατεύθυνση, θα μπορούσε να εξεταστεί το ενδεχόμενο να προσλάβει ο Χάρτης προς το παρόν διακηρυκτικό χαρακτήρα, υπό τον όρο να αποκτήσει δεσμευτικό χαρακτήρα στην επόμενη Διακυβερνητική. Θα μπορούσε επίσης να αναζητηθεί άλλη ενδιάμεση ευρηματική λύση, όπως λ.χ. η ρητή μνεία του στο άρθρο 6 παρ. 2 της Συνθήκης.

2. Πιστεύετε ότι ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων θα μπορούσε ή/και θα έπρεπε ενδεχομένως να αποτελέσει την απαρχή ενός ευρωπαϊκού Συντάγματος;

- Η σύνταξη του Χάρτη είναι μέρος μίας αργόσυρτης διεργασίας «συνταγματοποίησης» σημαντικών περιοχών της Ένωσης. Η προοπτική αυτή θα γίνει βέβαια περισσότερο απτή, αν ο Χάρτης ενσωματωθεί στη Συνθήκη. Σε κάθε περίπτωση ένα Σύνταγμα της Ένωσης δεν θα ήταν ποτέ όπως ένα εθνικό Σύνταγμα.

3. Η μέθοδος με την οποία καταρτίστηκε ο Χάρτης ήταν ιδιαίτερα καινοτόμος: συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, των εθνικών κοινοβουλίων, των κυβερνήσεων των κρατών μελών, αλλά και συνεισφορά της κοινωνίας των πολιτών καθώς και αξιοποίηση των δυνατοτήτων της

¹ Παρακαλούμε οι απαντήσεις να είναι όσο το δυνατόν πιο σύντομες και σε κάθε περίπτωση η σύνταξη της εφημερίδας διατηρεί το δικαίωμα συντομεύσεων για λόγους χώρου.

«ηλεκτρονικής» εποχής (κατάθεση απόψεων από τους πολίτες μέσω Internet κλπ). Πως σας φάνηκε από την προσωπική σας εμπειρία; Θα πρέπει να αποτελέσει πρότυπο και για το μέλλον και εάν ναι, σε ποιες περιπτώσεις;

- Η Συνέλευση ήταν ένα σώμα που ως προς τη σύνθεση και τον τρόπο εργασίας του δεν έχει πράγματι προηγούμενο στο κοινοτικό γίγνεσθαι. Πρόθεσή της, που σε ένα μεγάλο βαθμό επιτεύχθηκε, ήταν να διασφαλίσει στις εργασίες της δημοσιότητα και τη μεγαλύτερη δυνατή διαφάνεια και να παράσχει σε κάθε ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να εκφράσει της απόψεις του. Οι δυσχέρειες λόγω των εγγενών ιδεολογικών και πολιτικών διαφορών που προέκυπταν από τη συμμετοχή στους κόλπους της εκπροσώπων των Κυβερνήσεων, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των Εθνικών Κοινοβουλίων κάμφθηκαν τελικά όταν τα μέλη της άρχισαν προοδευτικά να αποκτούν κοινή γλώσσα. Αυτή άλλωστε κατέστησε δυνατές συγκλίσεις σε άλλα επιμέρους δικαιώματα.

4. Θεωρείτε ότι υπάρχει στο Χάρτη ισορροπία μεταξύ οικονομικών αφενός και πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων αφετέρου, και πως σχολιάζετε το βαθμό της κατοχύρωσης των τελευταίων στη Χάρτα;

- Η κατάστρωση των δικαιωμάτων στο σχέδιο του Χάρτη επιχειρείται σε έξι κεφάλαια που αντιστοιχούν κάθε φορά σε μία θεμελιώδη αξία του ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού. Τα ατομικά, πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα αναγνωρίζονται έτσι ανακατανεμόμενα στα κεφάλαια για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, τις θεμελιώδεις ελευθερίες, την ισότητα, την αλληλεγγύη, την “πολιτειακότητα” (δηλαδή τα πολιτικά δικαιώματα του πολίτη) και τη δικαιοσύνη. Η συζήτηση για τα οικονομικά και τα κοινωνικά δικαιώματα ανέδειξε, πάντως, τις μεγάλες διαφορές να υπάρχουν ακόμη για την υιοθέτησή τους και τη διαμόρφωση του περιεχομένου τους. Η νεωτερική συστηματική λογική που ακολουθήθηκε συνέβαλε στην εξυπηρέτηση της αρχής του “αδιαίρετου” των δικαιωμάτων και οδήγησε τελικά στη διαμόρφωση ενός ισορροπημένου κειμένου που περιλαμβάνει όλα τα βασικά δικαιώματα τα οποία προσιδιάζουν στην κοινοτική έννομη τάξη.

5. Σε ορισμένα άρθρα συναντούμε δικαιώματα που για πρώτη φορά διακηρύσσονται σε κείμενο τέτοιας βαρύτητας σε κοινοτικό επίπεδο, όπως π.χ. το δικαίωμα απεργίας (άρθρο 28), η αναγνώριση της αντίρρησης για λόγους συνείδησης (άρθρο 10), η απαγόρευση συλλογικών

απελάσεων (άρθρο19), η κατοχύρωση της αξιοπρέπειας του προσώπου και η απαγόρευση της ευγονικής (άρθρο 2). Πως το σχολιάζετε και τι εξελίξεις σε πρακτικό επίπεδο πιστεύετε ότι μπορούν να σηματοδοτήσουν για τον Έλληνα και τον ευρωπαϊό πολίτη;

- Πρωταρχική, αν όχι αποκλειστική, αποστολή του Χάρτη είναι η προστασία του ευρωπαϊού πολίτη απέναντι στην εξουσία των κοινοτικών οργάνων και η αντιμετώπιση ενός από μακρού διαπιστωμένου θεσμικού ελλείμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Χάρτης περιλαμβάνει και δικαιώματα με τα οποία επιχειρείται να αντιμετωπιστούν προβλήματα που σχετίζονται με τη διάδοση και τη διάχυση της τεχνολογίας. Με το λιτό και εύληπτο περιεχόμενό του αποτελεί ένα σημαντικό κείμενο τόσο για την οριοθέτηση της ελευθερίας του ευρωπαϊού πολίτη και την άσκηση των δικαιωμάτων του όσο και για την καλλιέργεια της συνείδησης μίας διακριτής πολιτικής οντότητας.

6. Σε περίπτωση ενσωμάτωσης του Χάρτη στη Συνθήκη, πιστεύετε ότι αυτό μπορεί να έχει ισοδύναμο αποτέλεσμα με την προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου;

- Ο Χάρτης διατηρεί την αυτοτέλειά του απέναντι στην ΕΣΔΑ και προορίζεται να λειτουργήσει στο πλαίσιο της κοινοτικής έννομης τάξης ως βασική συνιστώσα της, αναπτύσσοντας την εγγενή δυναμική της. Το ενδεχόμενο της προσχώρησης της Ε.Ε. στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση, παραμένει πάντοτε ανοικτό. Δεν πρέπει, εξάλλου, να παραγνωρίζεται ότι η θεματική εμβέλεια του Χάρτη είναι πολύ ευρύτερη της εμβέλειας της ΕΣΔΑ. Πρόκειται για μία καθοριστική διαφορά που δεν θα αργήσει να συνειδητοποιηθεί στην πράξη.

7. Αν λάβουμε υπόψη μας και τα κριτήρια της Κοπεγχάγης για την ένταξη νέων κρατών-μελών, όπου ρητά αναφέρεται ως προϋπόθεση ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πιστεύετε ότι ο Χάρτης μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως εργαλείο για την «αξιολόγηση» κάποιων υποψηφίων για ένταξη χωρών;

- Το έβδομο κεφάλαιο με τις γενικές διατάξεις προσδιορίζει με ακρίβεια τη λειτουργία και την εμβέλεια του Χάρτη στο πλαίσιο της κοινοτικής έννομης τάξης, οριοθετεί δε τη σχέση του με άλλα συναφή διεθνή κείμενα και με τα Συντάγματα των κρατών-μελών. Είναι λοιπόν σαφές ότι ο Χάρτης δεν υποκαθιστά τα εθνικά Συντάγματα στο πεδίο εφαρμογής τους

όσον αφορά την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Είναι όμως εξίσου σαφές ότι θα αποτελεί εφεξής βασική συνιστώσα του κοινοτικού κεκτημένου που πρέπει να αποδέχεται κάθε κράτος που επιθυμεί να προσχωρήσει στην Ένωση.

8. Στην πορεία των διαπραγματεύσεων υπήρξε έντονη αντίδραση της Γαλλίας απέναντι στο προσχέδιο του προοιμίου: έτσι απαλείφθηκε ο όρος «θρησκευτική κληρονομιά» της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να αντικατασταθεί από τη «πνευματική κληρονομιά», προκειμένου να διαφυλαχθεί ο κοσμικός χαρακτήρας της Ένωσης. Πως το σχολιάζετε και ποια ήταν η ελληνική θέση στο θέμα;

- Η λύση αυτή εκφράζει τον κοινό παρανομαστή που ήταν διατεθειμένα να δεχθούν όλα τα μέλη της Συνέλευσης. Γι' αυτό και την αποδέχθηκαν οι Έλληνες εκπρόσωποι στη Συνέλευση. Η αρχική διατύπωση του προοιμίου δεν ήταν δυνατόν να γίνει αποδεκτή από κράτη, στα οποία δεσπόζει ο κοσμικός χαρακτήρας στην οργάνωση της κοινωνίας. Και σ' άλλα άλλωστε ζητήματα αναζητήθηκαν διαμέσου «αφαιρέσεων» συγκλίσεις που εκφράζουν την κοινή συνισταμένη αντιτιθεμένων απόψεων. Το γεγονός αυτό εξηγεί γιατί πολλές ρυθμίσεις του Χάρτη υπολείπονται σε έκταση και ένταση από το περιεχόμενο που θα επιθυμούσε κανείς να προσλάβουν .